

**EDICIÓN DUN TEXTO MEDIEVAL:
O TESTAMENTO DE FERNÁN BESERRA
(1423)**

ANA BELÉN VÁZQUEZ PARDAL

1. Introducción

Neste capítulo introductorio describirémo-lo documento obxecto do noso traballo, tanto no seu aspecto formal coma no seu contido, e os criterios de edición seguidos. Co obxectivo de ofrece-la información da maneira máis clara posible decidimos dividir esta parte en catro puntos: 1) localización e datos históricos, 2) contido, 3) descrición, 4) normas de transcripción.

Como parte final deste traballo aparece un glosario no que ofrece-mo-la información léxica de cada unha das voces documentadas, coa intención de serviren de axuda para a comprensión do texto e tamén de contribuíren ó coñecemento do léxico medieval galego.

1.1. Localización e datos históricos

O presente traballo foi realizado sobre un manuscrito que se conserva no Arquivo Histórico Diocesano de Santiago de Compostela, sito no edificio de San Martiño Pinario. A seguinte ficha contén tódolos datos necesarios para a súa localización:

Fondo: Xeral.
Serie: Curia Romana e “Varia”.
Legaxo: 4.
Documento n^o: (non aparece nada)

Quero agradece-las observacións, consellos e indicacións do profesor Ramón Lorenzo que axudaron a mellorar este traballo e a miña formación. Tamén o meu máis sincero agradecemento para o director deste traballo, o profesor Fernando R. Tato Plaza, que me achegou ó mundo dos documentos medievais e me guiou coas súas leccións e para a profesora Ana I. Boullón Agrelo polas súas achegas críticas. Tamén dárle-las gracias á miña familia e ós meus compañeiros.

Como acontece normalmente coa documentación notarial, o propio testemuño ofrece as súas coordenadas espacio-temporais: o documento está datado no 8 de agosto de 1423 e foi redactado no couto de Sísamo.

Os topónimos que aparecen citados ó longo do texto proporcionan unha confirmación da localización antedita. A maioría sobreviven na actualidade e son doadamente recoñecibles. Como se ve no Índice toponímico final a presenza destes topónimos permítenos localizar de xeito exacto e preciso a área xeográfica (a cidade da Coruña e o concello de Culleredo) na que o documento é redactado e na que se inscriben os personaxes e datos históricos sen ningunha dificultade.

A datación tamén se ve apoiada polo feito de que algúns dos personaxes citados no testamento pertencen ó marco histórico en que se elaborou o testamento, como podemos comprobar noutras fontes.

No referente ós principais personaxes que aparecen nomeados no texto, parece ser que o Fernán Becerra do noso texto era, con case toda seguridade, irmán do Martín Becerra (tamén nomeado no texto un par de veces) que nos anos 1395-96 mantivo un pleito co concello da Coruña, do que temos noticia por un documento publicado por Andrés Martínez Salazar (1915, pp. 9-32); no dito pleito aparece nomeado varias veces Fernán Becerra. Alí lemos “paresçeo Fernan Bezerra de Ual de Ueyga escudeyro procurador do dco Martin Bezerra de Ual de Ueyga...” (1915, p. 22) ó final do documento aparece nomeado como unha das testemuñas. Ademais, a localización de ámbolos personaxes na freguesía de Santa Mª de Celas, “aqual figresia he do couto et termino da dca villa da Crunna” (1915, p. 26) parece apoia-la posibilidade do parentesco.

O beneficiario do testamento, Xoán Becerra, fillo de Martín Becerra aparece nomeado na obra de Vasco de Aponte *Recuento de las casas antiguas del Reino de Galicia* (Díaz y Díaz, 1986). Nunha nota ó pé na mesma páxina fai referencia á máis que posible relación familiar entre o nomeado e o “Martín Bezerra de Val de Veiga, escudero, que mantuvo pleito con el Concejo de la Coruña en 1395-1396”. Sobre este personaxe non temos máis información.

Sobre o notario Nuno Peres d’Andrade temos información no texto publicado por Andrés Martínez Salazar: “feyta acarta de conprimiso ena dca vila da Crunna [...] Afonso Pedreiro Nuno Peres notarios da dca vila et outros”(1915, pp. 13-14).

1.2. *Contido*

Neste documento Fernán Becerra manda poñer por escrito a súa derradeira vontade, fai doazóns e establece as disposicións necesarias para levar adiante o seu enterro e posteriores oficios relixiosos. Nomea como cumpridor das súas últimas vontades o seu sobriño Xoán Becerra e

dispón que, unha vez realizados os seus mandados, sexa este o único herdeiro dos seus bens, apartando destes os demais parentes, que unicamente recibirán cinco soldos. Anula tódolos outros testamentos e disposicións deste carácter que anteriormente puidese ter feito, maldice a todos aqueles que tenten ir en contra dos seus desexos e ratifica o presente documento ante o notario público Nuno Peres de Andrade e as testemuñas convocadas para tal ocasión. No final do documento consta o lugar, data, nomes das testemuñas e a sinatura do notario certificando a autenticidade do documento.

A continuación presentámo-lo contido da folla de papel que aparece cosida, elemento que, sen dúbida, se engadiu nun momento moi posterior ó da redacción para proceder á arquivación do documento.

Sum. n.º 2.

Coruña¹

En el año de 1423 Fernán Bezerra de Val de Veiga, morador en Cabana, coto y jurisdicción de la Coruña, hermano de Martín Bezerra, otorgó su testamento en que deja por su heredero a Juan Bezerra su sobrino, así en dicho lugar de Cabana y en las felegrasías de San Silvestre de Veiga, Santa María de Celas, San Martín de Castro, y San Vizente de Elviña.

Estante: 10.

Cajón: 3.

Mazo: 1.

1.3. Descripción

É un testamento escrito en pergamiño con letra cortesá pola parte máis clara, é dicir, polo lado interno. As súas medidas son 43'5 cm. de longo×20 cm. de alto, medindo desde a parte superior polo centro ata o punto máis afastado na parte inferior. O pergamiño está cortado de forma regular na parte superior e de forma moi irregular no lateral dereito, no seu lateral esquerdo e na parte inferior.

Na parte posterior figura na marxe esquerda e en vertical escrito por unha man posterior o seguinte texto: “Numº 29 testamento de Fernán Becerra”. Na parte superior dereita aparece escrito pola man do escribán: “manda de Fernán Becerra = de Balvenerra².”

¹ Encima do topónimo está escrito un *z*.

² Está escrito con letra e tinta diferentes ó texto anteriormente citado. Seguramente se producise unha confusión e en lugar de Val de Veiga escribíse o que aparece no pergamiño, que sen dúbida é incorrecto, polo menos no contexto no que está inserido.

Na marxe dereita en vertical escrito da man anterior: “*manda de Fernán Beserra en que deyx[a] por seu eredeyro a Juan Beserra*”.³

Un papel do tamaño 20 x 21’5 cm. cobre a parte esquerda do testamento. Está cosido ó pergamiño con fío e foron feitos tres buratos no proceso de unión. O contido desta folla é un resumo, feito posteriormente, dos principais datos que contén o testamento.

O documento xurídico, concretamente un testamento, é o que a nós nos interesa e al el dedicáremo-lo presente estudio.

As liñas 23, 24 e 25 están escritas por unha man diferente e nunha letra cun alto grao de cursividade que complica a lectura. Trátase da suscripción notarial que, como é habitual, presenta unha caligrafía menos coitada.

1.4. Normas de transcripción

O noso principal obxectivo é ser fieis ó texto e á lingua que este transmite, rexeitando por esta razón calquera tipo de intervención ou interpretación que altere a realidade lingüística que se nos ofrece. Seguimos fundamentalmente as “Normas para a edición de textos medievais galegos” de Ramón Lorenzo (1988) Só intervimos para emendar palabras mal escritas por erro do copista, por omisión ou por lagoa.

1.4.1. Na unión e separación de palabras seguímo-lo criterio de modernizar. Débese ter presente que canto maior sexa o grao de cursividade maior será o fenómeno da unión de palabras. Mantémo-la unión da preposición *en* cos artigos *o*, *a*, e *os*. Cando aparece unida con outras palabras procedemos á separación (l. 20 *en [e]la*). Tamén vai sempre xunto o alomorfo do artigo e o indefinido *todo* (l. 6 *tódoslos*) e as preposicións *per* e *por* e o artigo (l. 17 *perla*, l. 23 *porla*), independentemente de que se producise ou non a asimilación. Ademais hai que ter en conta os casos de elisións vocálicas ou contraccións; nos casos nos que a elisión non se reflicte na escrita actual marcámo-la perda da vocal mediante apóstrofo (l. 5 *d’onde*, l. 11 *d’Ehjnã*, l. 17 *d’Andrade*, l. 21 *d’agosto*). En tres casos aparecen as preposicións *de* e *en* que non realizan a contracción co indefinido *outro*, *outra*. En ningún caso se opta por ofrece-la solución actual na que estas formas contraen, senón que se deixan as formas plenas.

1.4.2. Seguímo-lo criterio de introducir signos de puntuación, segundo se fai hoxe, procurando respectar sempre a sintaxe medieval.

³ Está escrito coa mesma letra e tinta que o texto sinalado na nota nº 7.

1.4.3. No uso de maiúsculas e minúsculas tamén actuamos conforme ás normas actuais. Un caso especial é o do R maiúsculo, que se interpreta como *rr* (l. 3 *rremjó*, l. 5 *rrector*, l. 6 *rraçón*, l. 7 *rrasadas*, l. 10 *rrayses*, l. 13 *rrealengo*...)

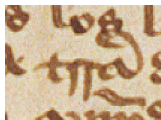
1.4.4. A acentuación realízase segundo a norma actual. O punto que aparece sobre o *y* non é un acento, senón que responde á propia morfoloxía da letra. O uso do acento gráfico con valor diacrítico incorporouse sempre que cumprise a mesma función no texto (l. 7 *á*, l. 15 *máys*), pero nun caso rexeitamos usalo porque a escrita do texto xa dispoñon doutros recursos: a terceira persoa do presente de indicativo do verbo *ser* aparece no texto *be*, polo que o uso do til é innecesario. Nos casos de homografía que presenta o texto é innecesario o uso do diacrítico por resulta-lo contexto abondo aclarativo: *des* (prep.)/*des* (numeral).

1.4.5. As ausencias que resultan evidentes foron restituídas, sinalando a nosa intervención en nota, e delimitámolas no texto con parénteses cadrados []. Só hai unha ausencia debida ó deterioro (l. 7), as restantes son por esquecemento (l. 19, 20). As letras sobrantes por erro ou redundancia non se manteñen no texto e indícanse no aparato.

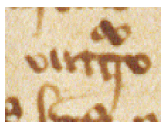
1.4.6. No aspecto gráfico procedemos de xeito que a realidade lingüística do texto quedase intacta e fose o reflexo fiel da lingua do documento. Conservámo-las grafías *u* e *v* tal e como aparecen no texto, indiferentemente de se teñen valor vocálico ou consonántico; da mesma maneira actuamos coas grafías *i*, *j*, *y*. Tampouco alterámo-las grafías *b* e *v* nin as grafías *s*, *ss*, *ç*, *ç*. Nos casos en que faltaba o trazo inferior do *ç* decidimos non reponelo. Non simplificámo-las grafías dobres. Mantivémo-las grafías latinizantes, porque son unha marca da cultura do autor e da pervivencia da tradición gráfica latina, nos grupos consonánticos con *p* (*septe*, *escriptas*) e con *c* (*dicto*). Tamén deixamos como estaban *ll* e *l*, independentemente de que estivesen por /l/ ou por /ʎ/. Deixamos tal como aparecen as formas que son antietimolóxicas por presentar duplicación de vocal por propagación desde formas etimolóxicas (*sāao*, *sōo*, *cris-tāoos*...) e os diferentes usos do *b* (*ban*, *bñu*, *be*...).

1.4.7. As abreviaturas foron desenvolvas case na súa totalidade e marcadas no texto en cursiva. Hai unha excepción ó desenvolvemento das abreviaturas no caso do til: non o desenvolvemos nunca, aínda que somos conscientes de que unhas veces o til está representando unha consoante nasal e outras unha vocal nasal. No caso de *n* con trazo por enriba lemos *ñ*. Cando o til é un sinal de carácter superfluo elimínase e sinalase no aparato de notas co número 1.

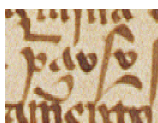
Hai que ter en conta que a estas alturas os signos de abreviación e os seus valores ou correspondencias poden confundirse, polo que o uso indiferente ou intercambiado dos mesmos non resulta raro. Nestes casos actuamos tentando ser coherentes co contexto no que se sitúa a palabra e co resto do texto. Cando aparece a abreviatura *p* lemos *per* (*perdón*, *perdescan*) ou *par* (*parte*, *departidas*), segundo o contexto requira unha forma ou outra, xa que se usa o mesmo signo con dous valores diferentes. Marcámo-lo desenvolvemento desta abreviatura en cursiva. Tamén aparecen no texto do manuscrito outras abreviaturas con múltiples valores:



unhas veces equivale a *e* (*terra*), outras a *re* (*presente*, *presença*, *senpre*, *fregresía*), outras a *r* (*errar*, *sangre*) e outras a *eir* (*herdeiro*, *maneira*, *postrumeira*).



unhas veces equivale a *or* (*outorgo*), outras a *ei* (*dereito*), outras a *u* (*sepultura*) e outras a *r* (*enbargo*).



unhas veces equivale a *pre* (*preçioso*) e outras a *pri* (*primeiramente*, *priora*).

Non marcámo-lo desenvolvemento da forma *que* por crer que non é necesario marcar que na inmensa maioría dos casos está abreviado, xa que lingüisticamente non ten importancia e a cursiva non aporta nada novo. Por idéntica razón aplicámo-lo mesmo criterio para as abreviaturas de *qua*, *qui*. No caso de *Cristo*, *cristãoo* e *Ihesu* tampouco se sinala en cursiva o desenvolvemento das abreviaturas. O mesmo para *dita*, *dicto*, e e *morauidís*.

2. Testamento de Fernán Beserra de Val de Veiga

Saban quantos esta *carta* de testamento¹ viren como¹ eu, Fernán Beserra¹ de Val de Ueyga¹, morador en Cabana¹, couto e jurdiçón da villa da Cruña e hermano que foy de Marín¹ Beserra¹, a que Deus *perdón*, amén¹, estando sãao /¹ do corpo e con sãa memoria e entendemento e de mjña *propia* e liure vontade¹, sen premja e endusimento¹ algũu, faço¹ meu testamento¹ e esta mjña mãda e *postrumeira* vontade¹ como¹ despoys¹ do meu fina/²mento fiquen meus bẽes e cousas *departidas*¹ e ordenadas. Primeiramente¹

mando¹ mjña alma a Deus Padre, que a criou¹, e a Deus Fillo, que a rremj³o por sseu preçioso sangue, e a Deus Espíritu Santo, que a ylumjnou que viesse a estado /³ de pinetençia¹. Jtẽ mando que ao tempo¹ que eu finir que enterren o meu corpo¹ ãna ygllãa¹ de Santa¹ María de Çelas e que me digan o día de meu enterramento¹ ãna dita ygllãa¹ çinço mjsas rresadas e hũa mjsa /⁴ cantada. Jtẽ mando¹ para o lume¹ e obra da dita ygllãa¹ des morauidís de per meo¹. Jtẽ mãdo a Sant Siluestre da Veyga, d'onde são frijgese, por emẽda de meus désamos froados des morauidís. Jtẽ mando ao rrector da dita¹ /⁵ ygllãa¹ de San Siluestre por que me emẽte en súa oraçõn des morauidís. Jtẽ mando a Santa Lusía da vila da Cruña hũu morauidí. Jtẽ mando a tódoslos laserados de Santa Lusía que y esteueren, así aos que an rraçõn como¹ /⁶ aos que la nõ han, a todos des morauidís. Jtẽ mando á órdeẽn da Santa Treydade e da Merçee¹, a cada hũa de per meo, para ssacar catiuos cristãos de terra de mouros¹ quatro morauidís. Jten mando que ãnos septe días de[s] día de /⁷ meu enterramento¹ que me digan ãno seteno¹ día ãna dita igllãa do fore enterrado hũa mjsa cantada¹ e dúas rresadas. E leyxo por meu conpñidor deste meu testamento¹ para que o conpla¹ per meus bẽes e sen seu /⁸ dano¹ a Juã Beserra, meu sobriño, fillo que foy de Marín Beserra¹, meu yrmão, e que o conpla¹ do día de meu enterramento¹ fasta hũu ano¹ conplido¹ logo segjnte¹. E conplido¹ e pagado esta mjña mãda e /⁹ testamento e feitas mjsoãs de mjña sepultura e pagadas¹ mjñas déuedas, faço e leyxo por meu herdeiro dexeito vnjuersal en tódoslos outros meus bẽes, asy moullas como¹ rraýses¹, que de mĩ ficarẽ /¹⁰ a tempo de meu finamento, assí en Cabana¹, do são morador, e en toda a fregresía de San Siluestre de Veyga e de Santa María de Çelas e de San Martino de Castro como¹ de San Viçenço d'Elujña e eso mesmo /¹¹ en outros quaesquer bẽes que a mĩ pertescan¹ ou pertesçer deuã, así por cõpras como¹ por gaanças e en outra qualquer manẽira en qualquer ou qualesquer lugar ou lugares, así ãna jurdiçõn da Cruña como¹ en outra/¹² qualquer jurdiçõn e lugar, así rrealengo¹ como¹ abadengo¹, como¹ en outro qualquer lugar de señoría ou de outra qualquer jurdiçõn, ao dicto Juan Beserra¹, meu sobriño, fillo do dicto Martín Beserra¹, meu /¹³ yrmão, para que os aja liuremente sen outro enbargo algũu. E arredo e apartado dãles e de qualquer parte dãles a tódoslos outros meus parentes e parentas¹, así propjncos como¹ nõ propjncos, en çinco soldos /¹⁴ a cada hũu. E quero e outorgo, e tal he mjña vontade, que nõ ajan nẽ herden mãys de meus bẽes saluo esto de suso declarado¹ que les aquí mando por esta mjña mãda e testamento. Rrouoco e anulo e /¹⁵ dou por ñjhũns tódoslos outros testamentos¹ e mãdas e codiçillos e doaçõs que eu fis e aja feitos ata¹ este presente día

que quero e outorgo que nõ vallã nõ ajã ffermedũu, saluo esta mjña manda e /¹⁶ testamento e postromeira vontade¹ que agora faço e outorgo per Nuno¹ Peres d'Andrade, notario ão rregno¹ de Galljsa¹ por noso señor el rrey e perlas testemoyas so escriptas, que quero e outorgo que valla para senpre /¹⁷ así como¹ mjña mãda e testamento e postromeira vontade per aquella mellor¹ guisa que pode e deue valer de derecho. E qualquer, así da mjña parte como da estraña, que contra esta mjña mãda e testamento¹ ffor /¹⁸ ou passar en algũa maneira que aja a maldiçõn [de] Deus e a mjña e peyte e page á voz del rrey e do dicto meu herdeiro por pena¹ des mjll¹ morauidís desta moeda vsal. E a pena¹ pagada¹ ou nõ pagada esta /¹⁹ mjña mãda e testamento valla e se conpla en todo e por todo segundo e perla guisa e maneira que se en [e]lla contẽ. O qual logo en mjña presença e das testemoyas so escriptas o fis çerrar e seellar, as quaes de m̃j para /²⁰ ello forõ chamados¹ e rrogados¹. Ffeyto ão couto de Sísamo, que he ão Val de Ueiga¹, oyto djas do mes d'agosto, ano¹ do nasçemento de noso Señor Ihesu Cristo de mjll¹ e quatroçentos e vijnte e tres /²¹ anos¹. Testemoyas: Rruj da Pena¹, clérigo, e Juã Garçía de Çelas e Juã do Rregeyro e Gonçaluo de Castelo e outros. /²² Eu Nuno Peres d'Andrade, notario público porla priora de Beluj̃s eno couto de /²³ Sésamo¹ e por noso señor el rrey eno rreyno de Galysia, a esto ffoý presente e fyse escriujr e poye /²⁴ aquí meu synal en testemoyo de verdade./²⁵ Nuno Peres, notario./²⁶

ÍNDICE ANTROPONÍMICO:

Fernã Beserra: 1.

Gonçaluo de Castelo: 22.

Juan Beserra: 9, 13.

Juan do Regeyro: 22.

Juan Garçía de Çelas: 22.

Martín Beserra: 1, 9, 13.

Nuno Peres d'Andrade: 17, 23, 26.

Rruj da Pena: 22.

ÍNDICE TOPONÍMICO:

Belújs: 23. Lugar da cidade de Santiago coñecido polo convento de dominicas.

Cabana: 1, 11. É unha aldea da parroquia de Veiga, concello de Culleredo.

Cruña, A: 1, 6, 12. Provincia e cidade de Galicia.

Galysia: 24.

Galljsa: 17.

San Martiño de Castro: 11. Aldea da parroquia de San Vicente de Elviña, no concello da Coruña.

San Viçenço d'Elujña: 11. Parroquia da cidade da Coruña.

San Silvestre: 6. Parroquia do concello de Culleredo.

San Silvestre de Veiga: 5, 11. Vid. San Silvestre.

Santa Lusía: 6². Barrio da cidade da Coruña onde había unha capela e un pequeno hospital de leprosos vencellado a esta.

Santa María de Çelas: 4, 11. Parroquia do concello de Culleredo.

Sésamo: 24. Parroquia do concello de Culleredo.

Sísamo: 21. Vid. Sésamo.

Val de Ueyga: 1, 21. “Aínda que hoxe non se conserva este topónimo, sabemos que describe o val que se centra en San Silvestre da Veiga, no concello coruñés de Culleredo” (Martínez Salazar, 1915).

1.1. testamento: presenta un trazo superfluo sobre a palabra⁴; 1.2. propia: presenta reduplicación *p(o)ropia*; 1.3. criou: presenta reduplicación *c(ri)riou*; 1.7. crisãooos: aparece abreviado *xptaooos* e cun trazo por riba; des: restituímo-lo *s* que aparecía borrado no manuscrito; 1.8. leixo: aparece escrito *leito*; 1.10. leixo: aparece escrito *lei to*; herdeiro: presenta reduplicación *herd(ei)eiro*; 1.11. finamento: a última sílaba aparece voada; Martino: aparece escrito sen trazo (é o único caso de nasal palatal que aparece sen trazo); Castro: o *o* aparece voado; 1.13. outro: o *o* está voado; dicto: aparece, dúas veces, abreviado *dco* cun trazo por riba; 1.14. liuremente: aparece a última sílaba voada; outro: o *o* aparece voado; propincos: aparece con reduplicación *p(o)ropjncos*; 1.15. que: presenta reduplicación; testamento: a última sílaba está voada; 1.17. testamento: a última sílaba voada; notario: aparece abreviado *not* co *o* voado; escriptas: está abreviado *esptas* cun trazo por riba; 1.18. aquella: presenta reduplicación *aque(e)lla*; 1.19. de: restituímos; dicto: aparece abreviado *dco* cun trazo por riba; moeda: a pesar de estar escrito *mon* desenvolvemos como *moeda* porque interpretámo-la abrevitura como unha pervivencia gráfica da tradición latina; 1.20. testamento: presenta a última sílaba voada; segundo: está abreviado *seg* co *o* voado; ela: restituímo-lo *e*; escriptas: aparece abreviado *esptas* cun trazo por riba; 1.21. Cristo: aparece abreviado *xpo* cun trazo por riba; quatrocentos: aparece abreviado *qtçentos* co *o* voado; 1.22. García: está abreviado *ga* co *i* escrito por riba; Gonçaluo: presenta a última sílaba voada; 1.24. poye: lese con moita dificultade, cabe a posibilidade de que poida ser *puye*, pero non se pode asegurar con total certeza cal é a forma que aparece no texto.

3. Listado de voces

Como complemento do texto elaboramos un listado, no que constan tódalas voces que aparecen no texto, salientando tipograficamente tódalas formas gráficas e tódalas formas léxicas non documentadas anteriormente. A información contida no listado organízase como segue: lema, categoría gramatical e tódalas localizacións no texto. Só nos casos que se estimen oportunos (primeira documentación, hapax...) se achegaran datos sobre a que era a primeira documentación ata o momento e a fonte ou sobre o significado, a etimoloxía e a evolución histórica.

⁴ A palabra presenta un sinal de abreviación innecesario. Tódalas palabras que presenten trazos de carácter superfluo aparecerán sinaladas no texto co número 1 en superíndice e, polo tanto, xa non figurarán no aparato de notas.

Cando un lema presenta diversas acepcións estas aparecen separadas e numeradas.

No caso das formas verbais aparece tamén o tempo, modo e persoa para cada das formas.

Para a información particular de cada unha das palabras tomamos como base fundamental a obra máis completa e exhaustiva con que ata o momento contamos: o Glosario da edición da traducción galega da Crónica Xeral e da Crónica de Castela realizada por R. Lorenzo (1977), e tamén o glosario do *Libro de notas de Álvaro Pérez, notario da terra de Rianxo e Postmarcos (1457)* do profesor Fernando Tato. Manexamos, ademais, o DCECH de Corominas (1980-1991), o *Dicionário Etimológico da Língua Portuguesa* de Machado (1977) e a *Cronología* de Lorenzo (1968). De maneira complementaria botamos man doutras obras: Martín Biedma (1983), Maia (1986) e, de forma indirecta a través da obra de Tato Plaza, o traballo de G. Martínez Rodríguez (1979).

A

a¹ prep.

a (l. 1, 3⁴, 4, 5², 6³, 7⁴, 9, 11, 12, 13, 15, 24)

a² art.

a (l. 11, 19²)

as (l. 20)

á (l. 7, 9)

ao (l. 4, 5, 13)

aos (l. 6, 7)

a³ pron. (l. 3³, 19)

• **abadengo** adx. (l. 13)

Ramón Lorenzo documenta *abbatengam* en 1116. Machado *abadengo* en textos portugueses en 1311.

agora adv. t. (l. 17)

agosto s.m. (l. 21)

algũu indef.

algũu (l. 2, 14)

algũa (l. 19)

alma s.f. (l. 3)

amén int. (l. 1)

ano s.m.

ano (l. 9, 21)

anos (l. 22)

[anular] v.t.

IPr., P1 *anulo* (l. 15)

[apartar] v.t.

IPr., P1 *aparto* (l.14)

[aque] dem.

aquella (l. 18)

aquí adv. (l. 15, 25)

[arredar] v.t.

IPr.,P1 *arredo* (l. 14)

así adv.

así (l. 6, 12²,13, 14, 18²)

assí (l. 11)

asy (l. 10)

ata prep. (l. 16)

[auer] v.t.
IPr., P6 *an* (l. 6), *ban* (l. 7); SPr., P1
aja feitos (l. 16), P3 *aja* (l. 14, 19), P6
ajã (l. 15, 16)

B

bões s.m.pl. (l. 3, 8, 10, 12, 15)

C

cada indef. (l. 7, 15)

[cantar] adx.
cantada (l. 5, 8)

carta s.f. (l. 1)

[catiuo] s.m.
catinos (l. 7)

çerrar v.t. (l. 20)

[chamar] v.t.
IPret., P6 *foron chamados* (l. 21)

çinco num. (l. 4, 14)

clérigo s.m. (l. 22)

[codiçillo] s.m.
codiçillos (l. 16)

como conx. compl. (l. 1, 2, 6, 10,
11, 12², 13, 14, 18²)

con prep. (l. 2)

conplido adx. (l. 9)

[conplir] v.t.
SPr., P3 *conpla* (l. 8, 9, 20)

[côpra] s.f.
côpras (l. 12)

conpridor s. (l. 8)

[conter] v.t. e p.
IPr., P3 *contẽ* (l. 20)

contra prep. (l. 18)

corpo s.m. (l. 2, 4)

[cousa] s.f.
cousas (l. 3)

couto s.m. (l. 1, 21, 23)

[criar] v.t.
IPret., P3 *criou* (l. 3)

[cristão] adx.
cristãos (l. 7)

D

dano s.m. (l. 9)

[dar] v.t.
IPr., P1 *dou* (l. 16)

de prep.
d' (l. 11, 17, 21, 23)
da (l. 1², 4, 5², 6², 7, 12, 22)
de (l. 1⁴, 2², 4², 5³, 6, 7³, 9², 10², 11⁸,
13², 14, 15, 17, 18, 20², 21⁴, 22²,
23², 24², 25)
del (l. 19)
delles (l. 14²)
desta (l. 19)
deste (l. 8)
do (l. 2, 9, 13, 19, 21², 22)

[declarar] v.t.
Part. *declarado* (l. 15)

[departir] v.t.
Part. *departidas* (l. 3)

dereito adx. (l. 10, 18)

des¹ prep. (l. 7)

des² num. (l. 5², 6, 7, 19)

[désamo] s.m.
désamos (l. 5)

despoys adv. (l. 2)

[déueda] s.f.
déuedas (l. 10)

[deuer] v.t.
SPr., P6 *deuã* (l. 12); IPr., P3 *dene* (l. 18)

Deus s.m. (l. 3³)

día s.m.
día (l. 4, 7, 8, 9, 16)
días (l. 7)
djás (l. 21)

[dicir] v.t.
SPr., P6 *digan* (l. 4, 8); Part. *dita* (l. 4, 5², 8), *dicto* (l. 13,19)

do adv. rel. (l. 8, 11)

[doaçon] s.f.
doaçoõs (l. 16)

[dous] num.
dúas (l. 8)

E

e conx. (l. 1², 2⁶, 3⁴, 4², 5, 7, 8², 9³, 10³, 11⁴, 12, 13, 14⁴, 15⁵, 16⁶, 17⁴, 18⁴, 19⁵, 20⁷, 21², 22⁴, 24³)

el¹ art.
el (l. 17)
del (l. 19)

[el²] pron.
ela (l. 20)

ello pron. (l. 21)

emēda s.f. (l. 5)

[ementar] v.t.
SPr., P3 *emēte* (l. 6)

en prep.

en (l. 1, 6, 10, 11², 12⁴, 13, 14, 19, 20³, 25)

ēna (l. 4², 8, 12)

eno (l. 23, 24)

ẽño (l. 8, 17, 21²)

ẽnos (l. 7)

enbargo s.m. (l. 14)

endusimento s.m. (l. 2)

entendimento s.m. (l. 2)

[enterrar] v.t.
SPr., P6 *enterren* (l. 4)

enterramento s.m. (l. 4, 8, 9)

escruijr v.t.
Inf. *escruijr* (l. 24); Part. *escriptas* (l. 17, 20)

eso dem. (l. 11)

estado s.m. (l. 3)

[estar] v.i.
Xer. *estando* (l. 1); SFut., P6 *esteue-
ren* (l. 6)

este dem.
esta (l. 1, 2, 9, 15, 16, 18)
este (l. 16)
esto (l. 15, 24)
desta (l. 19)
deste (l. 8)

estraña adx. (l. 18)

eu pron.pers. (l. 1, 4, 16, 23)

F

fasta prep. (l. 9)

[fazer] v.t.
IPr., P1 *faço* (l. 2, 10, 17); Part. *feitas* (l. 10), *ffeyto* (l. 21), *feitos* (l.16)

• **ffermedūu** s.f. (l. 16)

Non documentamos esta forma nas obras consultadas, onde se rexistran *fírmjdue*, *fírmjdue*, etc. (Lorenzo 1968), pero non *fírmjdue*.

[ficar] v.i.

Inf. conx. *ficarē* (l. 10); SP_r, P6 *fī-
quen* (l. 2)

fillo s.m. (l. 3, 9, 13)

finar v.i. e p.

SFut., P1 *finar* (l. 4)

finamento s.m. (l. 2-3, 11)

• **fregresía** s.f. (l. 11)

Documentamos *fregresía* en 1457 (Tato s.v.), polo tanto, a nosa atesación é anterior.

Lorenzo (1968) documenta *freyguis-
sia* en 1257, *freeguesia* en 1302, *fri-
grisia* en 1380, etc.

• **frijese** s.m. (l. 5)

Documéntanse as formas *fíjgreje* en 1257, *frijeses* en 1439 e *frijes* en 1436 (Lorenzo 1968). No testamento de 1423 documentamos *frijese*.

• **[froado]** adx.

froados (l. 5)

Non logramos documentar esta forma en ningunha das obras consultadas. Nun testamento de 1392, incluído entre os documentos do mosteiro de Montederramo⁵, aparece a forma *froyado*: “Et esto que eu mando / aas ditas jgl[e]ias, mando que seja por dísemo froyado”. Nun principio pensamos que o significado deste termo, asociado

á palabra *désamos*, era o de ‘defraudado, non pagado, non satisfeito’, pero o contexto do documento de Montederramo desbota esta posibilidade. Tendo en conta que os décimos a estas alturas non se pagaban na súa totalidade, é dicir, non se pagaba a décima parte, senón que se acordaba entre as dúas partes unha determinada cantidade fixa a pagar, pensamos que pode te-lo significado de ‘estipulado, acordado’. Ante a escaseza de documentación, que fan difícil establece-lo seu significado con exactitude, non podemos facer outra cousa que elaborar hipóteses provisionais ata atoparmos outros exemplos.

G

[gaança] s.f.

gaanças (l. 12)

guisa s.f. (l. 18, 20)

H

[herdar] v.t.

SP_r, P6 *berden* (l. 15)

herdeiro s.m. (l. 10, 19)

hūu num.

hūa (l. 4, 7, 8)

hūu (l. 6, 9, 15)

I, J, Y (vocal)

y adv. (l. 6)

jglleia s.f.

iglleia (l. 8)

jglleia (l. 4, 5, 6)

yglleia (l. 4)

• **[ylumjnar]** v.t.

IPret., P3 *ylumjnou* (l. 3)

Machado documenta este verbo no século XVI en textos portugueses.

[ir] v.i.

⁵ De próxima publicación polo profesor Lorenzo; quero agradecerlle a Maka Pérez a súa axuda na consulta destes documentos.

SFut., P3 *ffor* (l. 18)

yrmão s.m.

bermão (l. 1)

yрмаão (l. 9, 14)

Jtẽ adv.

Jtẽ (l. 4, 5³, 6², 7)

Jten (l. 7)

I, J, Y (consoante)

jurdiçõn s.f. (l. 1, 12, 13²)

L

• **[laserado]** s.m.

laserados (l. 6)

Documentase a forma *lazerados* em 1287 e *lasarados* em 1431 (Lorenzo 1968).

[le] pron.

les (l. 15)

[leyxar] v.t.

IPr., P1 *leyxo* (l. 8, 10)

liure adx. (l. 2)

liuremente adv. (l. 14)

logo adv. (l. 9, 20)

lugar s.m.

lugar (l. 12, 13²)

lugares (l. 12)

lume s.m. (l. 5)

M

máys adv. (l. 15)

maldiçõn s.f. (l. 19)

mãda s.f.

mãda (l. 2, 9, 15, 18², 20)

manda (l. 16)

mãdas (l. 16)

[mandar] v.t.

IPr., P1 *mando* (l. 3, 4, 5², 6², 7²),
mãdo (l. 5)

maneira s.f. (l. 12, 19, 20)

me pron. (l. 4, 6, 8)

mellor adv. (l. 18)

memoria s.f. (l. 2)

meo adx. (l. 5, 7)

Merçee s.f. (l. 7)

mes s.m. (l. 21)

mesmo indef. (l. 11)

meu pos.

meu (l. 2², 4², 8³, 9³, 10, 11, 13², 19, 25)

meus (l. 3, 5, 8, 10, 14, 15)

mjña (l. 2², 3, 9, 10, 15², 16, 18², 19, 20²)

mjñas (l. 10)

mill num.

mill (l. 19)

mjll (l. 21)

mj pron. (l. 10, 12, 20)

mjsa s.f.

mjsa (l. 4, 8)

mjsas (l. 4)

[mjson] s.f.

mjsõs (l. 10)

moeda s.f. (l. 19)

morauidí s.m.

morauidí (l. 6)

morauidís (l. 5², 6, 7², 19)

morador s. (l. 1, 11)

[mouro] s.m.

mouros (l. 7)

[moulle] s.m.

moulles (l. 10)

N

nasçemento s.m. (l. 21)

nê conx. (l. 15, 16)

• **[nĵhũn]** indef.

nĵbũns (l. 16)

Documentanse *nengũu*, *nengun*,
niua, *nĵnhũ*, *nĵbũ*, *nĵbũu*, etc. (Lo-
renzo 1977).

nõ adv. (l. 7, 14, 15, 16, 19)

noso pos. (l. 17, 24)

notario s.m. (l. 17, 23, 26)

O

o¹ art.det.

o (l. 4², 5)

a (l. 11, 19³)

as (l. 20)

ao (l. 4, 5, 13)

aos (l. 7)

á (l. 7, 19)

da (l. 1, 5³, 6², 7³, 12, 18², 22)

das (l. 20)

do (l. 2², 9, 13, 19, 21², 22)

ẽna (l. 4², 8, 12)

eno (l. 23, 24)

ẽno (l. 8, 17, 21²)

ẽnos (l. 7)

perla (l. 20)

perlas (l. 17)

porla (l. 23)

tódoslos (l. 6, 10, 14, 16)

o² pron. pers.

o (l. 8, 9)

os (l. 14)

a (l. 3³, 19)

la (l. 7)

obra s.f. (l. 5)

oyto num. (l. 21)

onde adv. (l. 5)

oraçón s.f. (l. 6)

ordeẽn s.f. (l. 7)

[ordenar] v.t.

Part. *ordenadas* (l. 3)

ou conx. (l. 12³, 13, 19²)

[outorgar] v.t.

IPr., P1 *outorgo* (l. 15, 16, 17²)

outro indef.

outra (l. 12², 13)

outro (l. 13, 14)

outros (l. 10, 12, 14, 16, 22)

P

Padre s.m. (l. 3)

[pagar] v.t.

SPr., P3 *page* (l. 19); Part. *pagada* (l.

19), *pagadas* (l. 10), *pagado* (l. 9)

para prep. (l. 4, 7, 8, 14, 17, 20)

[parente] s.

parentas (l. 14)

parentes (l. 14)

parte s.f. (l. 14, 18)

passar v.i. (l. 19)

[peytar] v.t.

SPr., P3 *peyte* (l. 19)

pena s.f. (l. 19²)

per prep.

per (l. 5, 7, 8, 17, 18)

perla (l. 20)

perlas (l. 17)

[perdoar] v.t.

SPr., P3 *perdón* (l. 1)

pertescer v.i.

Inf. *pertescer* (l. 12); SPr., P6 *pertes-*
can (l. 12)

• ***pinetencia*** s.f. (l. 4)

Lorenzo (1968) documenta *pinitem-*
cia, *penetencia*, *penitencia*, *penitencia*.
Non atopamos documentación da
forma *pinetencia*.

[poder] v.t.

IPr., P3 *pode* (l. 18)

[poer] v.t.

IPr., P1 *poye* (l. 24)

por prep.

por (l. 3, 5, 8, 10, 12², 16, 17, 19, 20,
24)

porla (l. 23)

postromeira adx.

postromeira (l. 17, 18)

postrumeira (l. 2)

preçioso adx. (l. 3)

primeiramente adv. (l. 3)

premjá s.f. (l. 2)

presença s.f. (l. 20)

presente adx. (l. 16, 24)

priora s.f. (l. 23)

[propio] adx.

propia (l. 2)

[propjnco] adx.

propincos (l. 14²)

público adx. (l. 23)

Q

qual pron. rel.

qual (l. 20)

quaes (l. 20)

qualquer indef.

qualquer (l. 12², 13³, 14, 18)

quaesquer (l. 12)

qualesquer (l. 12)

[quanto] pron. rel.

quantos (l. 1)

quatro num. (l. 7)

quatroçentos num. (l. 21)

que¹ pron. rel. (l. 1², 4, 6², 7, 9, 10,
12, 15, 16², 17, 18, 21)

que² conx.compl. (l. 3⁴, 4³, 6, 7, 8²,
9², 14, 15, 16, 17², 18, 19, 20)

[querer] v.t.

IPr., P1 *quero* (l. 15, 16, 17)

R

rraçón s.f. (l. 6)

• ***[rrasado]*** adx.

rrasadas (l. 8)

Non documentámo-la forma *rrasa-*
da en ningunha das obras consulta-

[rrays] adx.

rrayses (l. 10)

rrealengo adx. (l. 13)

rrector s.m. (l. 5)

rregno s.m. (l. 17)

rrey s.m. (l. 17, 19, 24)

rreyño s.m. (l. 24)

[rremjr] v.t.

IPret., P3 *rremjó* (l. 3)

• **[rresado]** adx. Vid. *[rrasado]*
rresadas (l. 4)

[rrogar] v.t.
Part. *rrogados* (l. 21)

• **[rrouocar]** v.t.
IPr., P1 *rrouoco* (l. 15)
Documentamos *rrevoco* en 1305 (Lorenzo 1968), pero a forma con asimilación non aparece documentada en ningunha das obras consultadas.

S

sãao adx.
sãao (l. 1)
sãa (l. 2)

[saber] v.t.
SPr., P3 *saban* (l. 1)

saluo prep. (l. 15, 16)

sangre s.m. (l. 3)

santo adx.
san (l. 6, 11³)
sant (l. 5)
santa (l. 4, 6², 7, 11)
santo (l. 3)

se pron. (l. 20²)

seallar v.t. (l. 20)

segjnte adx. (l. 9)

segundo prep. (l. 20)

sen prep. (l. 2, 8, 14)

senpre adv. (l. 17)

• **señor** s.m. (l. 17, 24)

A forma *señor* documéntase en 1431 (Martín 1983), nós documentamos en 1423.

señorío s.m. (l. 13)

sepultura s.f. (l. 10)

[ser] v.t.
1) “ser” IPr., P3 *he* (l. 15); IPret., P3 *føy* (l. 1, 9)
2) “ser, estar” IPr., P1 *são* (l. 5, 11), P3 *he* (l. 21); IPret., P1 *fføy* (l. 24)
3) Perífrase verbal pasiva: *forõ chamados* (l. 21), *fore enterrado* (l. 8)

septe num. (l. 7)

seteno num. (l. 8)

seu pos.
seu (l. 8)
ssen (l. 3)
súa (l. 6)

synal s.m. (l. 25)

so prep. (l. 20)

sobriño s.m. (l. 9, 13)

[soldo] s.m.
soldos (l. 14)

ssacar v.t. (l. 7)

suso adv. (l. 15)

T

tal indef. (l. 15)

tenpo s.m. (l. 4, 11)

terra s.f. (l. 7)

testamento s.m.

testamento (l. 1, 2, 8, 10, 15, 17, 18², 20)

testamentos (l. 16)

[testemoya] s.f.

testemoyas (l. 17, 20, 22)

testemoyo s.m. (l. 25)

todo indef.

toda (l. 11)

todo (l. 20)

todos (l. 7)

Treydade s.f. (l. 7)

tres num. (l. 21)

U, V (vocal)

vnuersal adx. (l. 10)

Lorenzo (1968) documenta esta forma en textos portugueses do XIV, nós en textos galegos.

vsal adx. (l. 19)

valer v.i.

Inf. *valer* (l. 18); SP_{r.}, P3 *valla* (l. 17, 20), P6 *vallā* (l. 16)

[ver] v.t.

SFut., P6 *viren* (l. 1)

verdade s.f. (l. 25)

vijnte num. (l. 21)

[viir] v.i.

SP_{ret.}, P3 *viere* (l.3)

villa s.f.

vila (l. 6)

villa (l. 1)

vontade s.f. (l. 2², 15, 17, 18)

voz s.f. (l. 19)

Bibliografía

Álvarez Blanco, R. (1983): “O artigo en galego. Morfoloxía”, *Verba* 10, 169-182.

Álvarez Blanco, R., H. Monteagudo e X. L. Regueira (1986): *Gramática galega*, Vigo: Galaxia.

Corominas, J. e José A. Pascual (1980-1991): *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, 6 vols., Madrid: Gredos.

Díaz y Díaz, M. C. (1986): *Recuento de las casa antiguas del Reino de Galicia/Vasco Aponte*; Introducción y edición crítica con notas, Santiago de Compostela: Consellería da Presidencia, Servicio Central de Publicacións.

Fernández Rei, F. (1990): *Dialectoloxía da lingua galega*, Vigo: Xerais.

Ferreira, J. de Azevedo (1987): *Afonso X: Foro Real*, 2 vols., Edição, Estudo lingüístico e Glosário, Lisboa: Instituto Nacional de Investigação Científica.

Lorenzo, R. (1968): *Sobre cronología do vocabulario Galego-Portugués. (Anotações ao ‘Dicionário etimológico’ de José Pedro Machado*, Vigo: Galaxia.

Lorenzo, R. (1975-1977): *La traducción gallega de La Crónica General y de la Crónica de Castilla*, edición crítica anotada, con introducción, índice

- onomástico y glosario*; Ourense: Instituto de Estudios Orensanos “Padre Feijoo”; vol. I: Introducción, texto anotado e índice onomástico; vol. II: Glosario.
- Lorenzo, R. (1985): *Crónica Troiana, Introducción e texto*, A Coruña: Fundación Barrié de la Maza.
- Lorenzo, R. (1988): “Normas para a edición de textos medievais galegos”, en D. Kremer (ed.): *Actes du XVIII Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes. Université de Trèves (Trier), 1986*, vol. VI, Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 76-85.
- Machado, J. P. (1977³): *Dicionário Etimológico da Língua Portuguesa com a mais antiga documentação escrita e conhecida de muitos dos vocábulos estudados*, 5 vols., Lisboa: Livros Horizonte.
- Maia, Clarinda de Azevedo (1986): *História do Galego-Português. Estado lingüístico da Galiza e do Noroeste de Portugal desde o século XIII ao século XVI (Com referência à situação do galego moderno)*, Coimbra: Instituto Nacional de Investigação Científica.
- Martín Biedma, R. M. (1983): *O léxico dos documentos galegos do mosteiro de San Estebo de Ribas de Sil*, Memoria de Licenciatura inédita, Univ. de Santiago.
- Martínez Rodríguez, G. (1979): *Documentos en gallego del monasterio de Montederramo. S. XIII. Edición anotada y estudio lexicográfico*, Tese de Doutoramento, Universidad de Valladolid.
- Martínez Salazar, A. (1915): “Colección de documentos históricos” en *B.R.A.G.*, Tomo 1, 9-29.
- Millares Carlo, A. (1983): *Tratado de paleografía española*, con la colaboración de José M. Ruiz Asencio, 3 vols., Madrid: Espasa-Calpe.
- Monteagudo Romero, H. e X. García Cancela (coords.) (1988): *Dicionario normativo Galego-Castelán*, Vigo: Galaxia.
- Real Academia e Instituto da Língua Galega (1995): *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego*, Vigo.
- Tato Plaza, F. R. (1999): *Libro de notas de Álvaro Pérez, notario da terra de Rianxo e Postmarcos (1457)*, Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega.